
ERNEST QUEROL

LES REPRESENTACIONS DE LA *SOCIOLINGÜÍSTICA* *CATALANA*

A tots els que han col·laborat a construir el paradigma
sociolingüístic, ara que es compleix mig segle d'existència.

1. LES CARACTERITZACIONS DE LA *SOCIOLINGÜÍSTICA CATALANA*

L'expressió *sociolingüística catalana* és ben habitual en la literatura sociolingüística de casa nostra. Hi ha un nombre considerable d'articles i de llibres que en parlen, però considerem que, com passa amb el pensament acumulatiu dels diccionaris, no s'ha fet una reflexió prou aprofundida de tot el contingut que s'ha anat incorporant dins d'aquest rètol. Per tant, el nostre objectiu en escriure aquestes pàgines és plantejar-nos, en primer lloc, què s'ha dit de la sociolingüística feta als Països Catalans; en segon lloc, què *no* se n'ha dit i, finalment, què considerem que se n'hauria d'haver dit o què se n'hauria pogut dir.

Per acomplir aquests objectius, hem analitzat el corpus de tots aquells articles que contenen en el títol l'expressió *sociolingüística catalana*, a més, d'alguns altres que, atesa la seua importància, era conegut que tractaven el tema. També hem inclòs el diccionari (Ruiz *et alii* (2001) i el darrer manual sobre la matèria (Boix i Vila, 1998). Les publicacions que hem aplegat, doncs, són ben diverses i van des del que anomenem

“sociolingüística per a turistes”, és a dir, aquelles introduccions adreçades a lectors d’altres comunitats lingüístiques que només fan una descripció sumària de la matèria, fins a estudis amb voluntat d’exhaustivitat.

1.1 OBJECTE, TEMATITZACIÓ I PERIODITZACIÓ

La caracterització de les disciplines sempre comporta abordar els temes de la delimitació de l’objecte d’estudi, de la tematització i de la periodització. Encara que en l’àmbit que ens ocupa, ben poc sovint s’han tractat d’una manera explícita... Comencem per l’objecte d’estudi: què entenem per *sociolingüística catalana*? Els que responen aquesta qüestió són Boix i Vila (1998: 33). Reportarem les seues pròpies paraules, com ho farem sovint amb les de la resta des sociolingüistes, per no interposar-nos entre ells i els lectors:

Entenem per *sociolingüística catalana* la recerca a l’entorn de les relacions entre la llengua i la societat des de qualsevol de les perspectives presentades als apartats anteriors que es realitza des d’algun dels territoris de llengua catalana, independentment de la llengua en què es dugué a terme i de l’origen personal de l’investigador.

Register for free at <https://www.scipedia.com> to download the version without the watermark

Bernardo (1994: 49) es planteja si la *sociolingüística catalana* encara existeix; arran d’un volum d’homenatge a Badia que no es va poder compilar, escriu:

El per què no s’ha produït aquesta reflexió constitueix en si mateix un objecte d’anàlisi (un altre més a inscriure al nostre volum virtual) a condició, però, d’introduir una ruptura –temporal o epistemològica– dins el pensament actual dels sociolingüistes o exsociolingüistes catalans.

Sembla –al meu parer– que, contràriament a tots els que plantegen el problema d’aquesta manera, la sociolingüística catalana no sigui pas –o no sigui més que– el conjunt dels “estudis de sociologia del llenguatge als Països Catalans” o bé de la “recerca sociolingüística a Catalunya”. Encara calia saber el que era de veritat –i no ha estat fet (completeu l’índex, si us plau).

Pel que fa als altres dos aspectes, la tematització i la periodització, van certament entrellaçats; per tant, començarem pel que s’ha tractat més breument: la periodització. De fet, són els mateixos autors del manual *Sociolingüística de la llengua catalana* els qui han establert tres etapes d’una manera explícita. La divideixen en un període presociolingüístic, en un període antifranquista i en un període autonòmic.

Atribueixen l'escassetat de recerques empíriques a la manca de recursos econòmics durant el període que anomenen “antifranquista” i afirmen que:

la sociolingüística feta als Països Catalans en aquest període és essencialment especulativa i assagística, és a dir, eminentment teòrica. D'altra banda, la denúncia de la repressió política i cultural de la llengua catalana exercida pel règim franquista i el compromís actiu amb l'oposició esdevenen una altra de les *marques de la casa*. (Boix i Vila 1998: 37)

Pel que fa al període autonòmic, el caracteritzen per la institucionalització i per la diversificació temàtica, aspectes que tractarem amb més deteniment en el punt 3.3. Tot seguit, veurem quins són els tòpics que es van repetint en el nostre corpus.

1.2 ELS TEMES

Vallverdú (1979) enceta l'anàlisi dels termes de la sociolingüística. Els conceptes que tria en aquesta primera comunicació són: *bilingüisme*, *diglòssia* i *conflicte lingüístic*; i, en articles posteriors i al seu llibre sobre la *sociolingüística catalana* (Vallverdú 1980), continua afegint-hi els termes de *normalització lingüística*, *normativa* i *estàndard(s)*, *assimilació lingüística*, que fins al 2000 apareixen en totes les seues publicacions que tracten el tema. Tanmateix, a les conclusions del 1997 s'afirmava:

Sóc conscient que amb aquesta succinta discussió de tres nocions de sociologia lingüística –per més importants que siguin– no és possible de donar una visió de conjunt i justa de la sociolingüística catalana i de l'abast de les seves aportacions. (Vallverdú 1979: 652)

Acaba l'article amb unes paraules que esdevindran profètiques atès que les anàlisis de la sociolingüística als nostres països han pres el concepte de diversificació i dues de les direccions que hi assenyalava:

Personalment crec que la investigació i el nostre país hi sortirien guanyant si els interessos dels sociolingüistes catalans es diversifiquessin sense desatendre la sociologia lingüística, tant en la direcció de l'etnografia del parlar i de la lingüística sociològica com en el de la sociolingüística general. (Vallverdú 1979: 652)

La majoria d'autors que tracten el tema de la sociolingüística al nostre país segueixen fins al 1997 aquesta divisió temàtica i, posteriorment, havent aparegut ja

recerques en altres àmbits, hi poden afegir els treballs sobre l'etnologia de la parla i sobre el variacionisme, encara que no inclouran el de la sociolingüística general.

Vallverdú (1991), tot citant MacNamara, afirma que la literatura sobre el bilingüisme és una font contínua de confusió. A més, ateses les polèmiques terminològiques, la sociolingüística feta als Països Catalans ha aportat poc a la teoria del bilingüisme.

Vallverdú (1994) titula els temes tractats amb el títol de “panorama doctrinal i teòric”: *uneix* als ja clàssics, l'*estàndard* i la *normativització*. Després hi posa “altres temàtiques”: *integració i assimilació*, i després inclou, de passada: *comportament lingüístic, relacions interdialectals, actituds lingüístiques, anàlisi de la conversa, ús i alternança de llengües, tries de llengües, català familiar (sic), variació lingüística, variació dialectal, llengua nacional, treballs històrics i substitució lingüística*.

Aquestes aportacions de Vallverdú, com dèiem, tindran una influència considerable atès que la majoria d'autors segueixen la seua tematització.

Maria Grossmann afegeix altres temes a més dels que s'esmenten habitualment:

Els temes principals que la sociolingüística catalana planteja són: gènesi històrica i vicissituds del conflicte lingüístic entre català i espanyol (o francès), les seves imbricacions amb factors socio-econòmics, ideològic-polítics i socio-psicològics; característiques del repertori lingüístic de les comunitats catalanoparlants: bilingüisme, diglossia, motivacions i canvi d'idioma; problemes lligats a la política lingüística i a la seva planificació inherent: immigració, educació lingüística, mitjans de comunicació de massa, etc; consciència lingüística i actituds dels parlants. Grossmann (1990: 89).

A banda dels temes tractats, hi ha altres consideracions en què diversos autors coincideixen. Vegem-les.

1.3 L'EXISTÈNCIA DE DUES ESCOLES

Novament l'enfocament de Vallverdú (1979) servirà de guia per a altres autors. Considera que hi ha una *escola valenciana*. Strubell (1982: 72) parla de dues escoles separades: Barcelona i València. El mateix Vallverdú (1994: 14) torna a parlar de l'*escola valenciana*:

Suivent la tradition de conflit linguistique de l'“école valencienne” non seulement la quasi totalité des manuels ou des synthèses de sociolinguistique, que nous verrons plus tard,

mais aussi certains travaux plus spécifiques comme par exemple les études de l'occitan Henri Boyer...

Boix i Vila (1998: 35), caracteritzant el període que anomenen *antifranquista*, escriuen:

Podem assenyalar dos centres d'innovació sociolingüística en aquest període, l'un situat a València, l'altre a Barcelona. D'aquests dos, és probablement de València d'on sortiran les propostes que han donat més personalitat a la sociolingüística catalana.

En general, els autors coincideixen a considerar Badia com l'iniciador de la *sociolingüística catalana*. Ruiz *et alii* (2001: 257), en el seu diccionari de sociolingüística, també hi afegeixen Vallverdú, Aracil i Ninyoles.

1.4 UNA SOCIOLINGÜÍSTICA COMPROMESA

Josep Melià (1973) ja proposava el compromís de la sociolingüística per aconseguir objectius polítics disfressats de «*culturales*» cap al final de la dictadura:¹

Register for free at <https://www.scipedia.com> to download the version without the watermark

Mes imprescindible que nunca, con nuestros conocimientos culturales en los datos y esquemas científicos propios de nuestra época. Entre otras cosas porque a través de esta aportación científica podemos también proporcionar argumentos y razones, a culturas que se encuentran todavía en peor situación sociológica que la nuestra.

Vallverdú (1979: 641) esmenta Badia quan parla d'una posició de la sociolingüística dels nostres països “engatjada amb el poble”, que condiona la recerca. En aquest context de resistència, Vallverdú empra l'expressió “arsenal terminològic”.

En la mateixa línia, Kremnitz (1980 a: 138) afirma que “la lluita amb la política lingüística imperialista espanyola ha caracteritzat el primer decenni de la sociolingüística catalana”. En un altre article del mateix any escriu “engagement acharné pour tout ce qui est catalan”, enfront a l'escola pidaliana que malgrat tot influencia la nostra disciplina (Kremnitz 1980 b: 27).

1. No s'està de demanar-se «*Cómo explicar, además, que todo un Instituto Nacional de Estadística jamás se haya interesado por constatar la realidad lingüística española?*» Ni d'assenyalar la manca de mitjans i la insuficiència de recursos humans dels sociolingüistes catalans enfront al generós finançament de Foessa II, en el qual Amando de Miguel recull comptades dades lingüístiques.

Boyer (1987: 70) també assenyala aquest context de compromís:

....l'école catalane de sociolingüistique. Elle a produit une réflexion théorique qui devait contribuer pactiquement à résister à l'acculturation, à promouvoir contre vents et marées l'emploi de la langue catalane et à préparer l'avènement de la politique actuelle.

Per la seua banda, Maria Grossmann (1990: 89) escriu:

L'estat actual de la sociolingüística catalana es caracteritza per una gran vitalitat, per l'actualitat i la importància dels problemes lingüístics, socials i polítics plantejats, pel compromís militant dels seus estudiosos i per la repercussió immediata dels seus estudis en l'opinió pública.

Puig (1994: 23) parla de:

[...] la cristallització d'una sociolingüística catalano-occitana, una sociolingüística perifèrica (paradigmàticament "contestatària" quant a continguts i a mètodes d'investigació) de l'Europa meridional. [...] Un altre exemple que he utilitzat personalment per a fer entendre l'especificitat de la SLC ha estat l'aspecte dinàmic i popular de la NL durant el període de la transició democràtica i del Congrés de Cultura Catalana que no té cap equivalent en la SL americana, ni en la SL europea.

Register for free at <https://www.scipedia.com> to download the version without the watermark

En aquesta mateixa línia, Boix i Payrató (1997: 352) diuen que és *engagé* i motivada socialment, però cada cop més empírica. Boix i Vila (1998:41-42) assenyalen que s'ha assuaujat el caràcter militant de la sociolingüística feta als nostres països i que no es pot afirmar que avui ho siga.

1.5 LES INFLUÈNCIES

Presentarem les dues direccions de les influències: en primer lloc, vers la sociolingüística feta a casa nostra i, en segon lloc, com des d'aquí s'ha influït sobre els enfocaments fets en altres països. Pel que fa al primer sentit, Vallverdú (1979: 652) assenyala una tendència que en l'actualitat s'ha confirmat: la receptivitat de la sociolingüística feta ací respecte a la sociologia de la llengua més que no pas cap al variacionisme. Per altra banda, Kremnitz (1980 a: 139), fixant-se en el conjunt, escriu que, pouant de fonts diverses, la nostra sociolingüística ha esdevingut una disciplina pròpiament dita i autònoma. Afirmar Kremnitz (1980 a: 138) que cal veure la

constituïció d'una *sociolingüística catalana* en relació amb el desenvolupament de la sociolingüística en general:

Sobretot Ferguson (1959) i Fishman (1967), amb el concepte de diglòssia i la seva ampliació posterior, proporcionaven un important punt de partida per a l'anàlisi de la situació catalana. D'altra banda la recepció dels treballs nord-americans no es va produir fins als anys seixanta: els textos primers (*cf.* Vallverdú 1968 i 1970) encara contenen relativament poques referències. Els treballs americans no foren pas rebuts sense crítica i sense examen: el fet de reelaborar-los críticament i superar-los constitueix un punt decisiu en l'evolució de la sociolingüística catalana. També hi ha tingut una certa influència els treballs publicats en anglès... A més a més es poden constatar influències de la tradició filològica espanyola, com ara d'un Menéndez Pidal, en la qual la consideració de la llengua sempre ha anat lligada amb fets culturals; però el moment nacionalista castellà no ha estat, naturalment, assumit. La recerca occitànica ha deixat també certes influències: les seves primerenques reflexions lingüo-sociològiques i alguns dels llibres publicats per Robert Lafont a darreries dels anys seixanta varen ésser llegits amb gran interès en els Països Catalans (la influència de Montpeller es fa notar especialment a Catalunya del Nord). Avui l'intercanvi és viu entre tots dos països.

En segon lloc, comentarem la direcció oposada. Kremnitz (1980 a) recorda que Aracil, pel fet d'estar als EUA, fa descobrir la nostra sociolingüística en petits cercles, com ara a Toronto el 1974. En aquest sentit, el mateix Kremnitz (1980 b: 28) assenyalava que:

Il convient d'insister sur le fait que la sociolinguistique catalane a créé, à partir de ces sources diverses et en ajoutant ses propres apports, un tout originel qui pourrait à son tour inspirer la sociolinguistique à d'autres endroits.

També Aracil (1979: 113) escriu entorn de les influències de la sociolingüística feta ací sobre sociolingüistes de fora: Robert Lafont, Xesús Alonso, Brigitte Schlieben-Lange i Joy Robinson.

Vallverdú (1991) comenta la influència de la nostra sociolingüística a Galícia, al País Basc, a Occitània i a la Bretanya. Per contra, considera que és molt reduïda per als investigadors espanyols de parla castellana.²

Per la seva banda, Puig (1994) dedica un article sencer a la projecció exterior de la *sociolingüística catalana*. Considera Badia i Aracil com els millors exponents d'aquesta projecció. Centra les influències per àmbits i coincideix amb Vallverdú en

2. Vallverdú(1991) remarca el fet que al *Boletín de la Real Academia Española*, entre 1964-1984, només ha trobat set articles de temes que es puguin considerar sociolingüística.

la valoració del paper de la nostra sociolingüística en l'Estat espanyol. Pel que fa als altres països, comenta diverses influències i relaciona els sociolingüistes alemanys, francesos, occitans, anglosaxons, del Quebec, de Bèlgica i d'Itàlia. Assenyala que Kremnitz i Irmela Neu-Altenheimer publiquen en alemany sengles llibres sobre la sociolingüística feta ací.

Boix i Payrató (1997: 356) coincideixen en l'apreciació que la nostra sociolingüística és dinàmica, receptiva a les influències externes, i amb una exportació baixa. El mateix Boix, però ara amb Vila (1998: 33), comenta la poca difusió a l'exterior de la nostra sociolingüística.

Una bona mesura de les influències de la *sociolingüística catalana* fóra analitzar les traduccions que se n'han fet. Nosaltres coneixem traduccions de l'obra d'Aracil a l'occità, al basc i al portugués.³ També les nombroses publicacions al castellà de Vallverdú i de Ninyoles, aquest darrer traduït a l'italià el 1990. I igualment les obres que els nostres sociolingüistes han publicat en altres llengües.

1.6 LA DIVERSIFICACIÓ

El 1994 Boix i Payrató veuen acomplert el desig profètic de Vallverdú (1979: 652) que la sociolingüística feta a casa nostra es diversifiqués. Posteriorment, Montoya i Gimeno (1996) continuen també aquest punt de vista de l'anàlisi de la diversitat d'enfocaments, com ho faran les dues publicacions que comentem, escrites per Boix en col·laboració (Boix i Payrató 1997 i Boix i Vila 1998). Llegim com ho presenten en aquesta darrera:

Però el cert és que la majoria de característiques distintives de la sociolingüística catalana de l'antifranquisme aniran diluint-se en un procés de diversificació creixent. Mostra del que diem és la transformació radical del discurs i els temes de la sociolingüística catalana. El debat sobre la diglòssia i l'autoodi s'esvairan a mesura que el català guanyarà posicions oficials. Del model del conflicte lingüístic, malgrat que continuarà generant publicacions, només un aspecte resistirà en el debat públic fins la primera meitat dels anys 90: la *normalització* (vegeu 7.3.3). (Boix i Vila 1998: 39)

Així, doncs, segons els autors del darrer manual de la matèria, es passa de la sociolingüística del conflicte a la diversitat de les aproximacions sociolingüístiques, com ara la psicologia social del llenguatge, l'antropologia lingüística, la variació lingüística, la pragmàtica, l'anàlisi del discurs, l'economia i l'ús lingüístic, la geografia, la demografia, la teoria de la tria racional, el sexisme, les varietats socials, la situació

ecològica, els repertoris lingüístics, la transmissió lingüística, els joves i l'educació (la immersió), les ideologies lingüístiques i les actituds, el futur de les llengües, les varietats del català, etc.

1.7 L'APORTACIÓ D'ARACIL

Hi ha autors, especialment en la primera època, que ponderen les aportacions d'Aracil a la sociolingüística. És significatiu que siguin els investigadors no catalans els que avaluen amb més equanimitat les aportacions d'Aracil: Kremnitz i Boyer. De casa nostra, qui les valora amb més encert és Vallverdú. Aquest autor (Vallverdú, 1979: 654), parlant de l'abandó d'Aracil del terme "diglossia", escriu:

...el creixent interès d'aquest autor per la sociolingüística general i el fet de ser, de tots els sociolingüistes catalans, el qui més ha anat distanciant-se del context "particular" expliquen a bastament les seves posicions actuals.

Per la seua banda, Kremnitz (1980 a: 138) també fa un bon balanç de les aportacions d'Aracil:

Register for free at <https://www.scipedia.com> to download the version without the watermark

En un altre indret, a València, si fa no fa a la mateixa època i independentment de Badia, un altre investigador començà a interessar-se per les qüestions sociolingüístiques: Lluís V. Aracil i Bonet estudiava a la Facultat de Dret i s'ocupà d'ençà de 1960 de problemes sociològics i sociolingüístics. Com que de textos seus només se'n coneixen relativament pocs, fou difícil durant molt temps d'apreciar la influència real d'Aracil en la constitució i el desenrotllament de la sociolingüística catalana. Tanmateix va esbossar en poques planes (1966a, 1966b) no solament la història de la llengua del País Valencià, sinó sobretot els punts decisius del concepte de conflicte lingüístic, que té un paper decisiu en la sociolingüística catalana (es troba una exposició més detallada a Aracil (1973). Mentrestant, s'ha vist clar que Aracil, que durant anys ha treballat als USA, n'és el creador d'idees i l'inspirador teòric que intervé constantment amb subtils raonaments, tot i que no sempre es puguin seguir sense dificultats.

Dos anys més tard (Kremnitz, 1982: 24) parla de la seua important aportació teòrica:

Il y a d'autres points d'un intérêt majeur dans la sociolinguistique catalane. Nous pensons avant tout aux considérations épistémologiques et théoriques que Ll. V. Aracil a proposées à maintes reprises. Aracil essaye de construire la sociolinguistique comme discipline

indépendante qui s'occupe de l'usage (*ús*) linguistique face à la linguistique qui s'occupe du système de la langue. Cette dichotomie nous semble assez fructueuse et permettra, si l'on intègre les deux disciplines dans une synthèse de niveau supérieur, de construire une science de la communication humaine.

En la mateixa línia Grossmann (1990: 89) escriu:

Segons les teoritzacions d'Aracil (1982, 138-160, 206- 217) un dels estudiosos que més ha contribuït a l'aprofundiment d'alguns aspectes teòrics, la sociolingüística no hauria de considerar-se com una branca de la lingüística, més encara, és possible preveure un futur en el qual la sociolingüística arribarà a absorbir a la lingüística.

Novament Vallverdú (1991: 27) afirma: «El primer sociolingüista catalán que utilizó esta denominación [sociolingüística] fue una vez más Lluís Vicent Aracil, con lo cual confirma su condición de pionero (1965).»

Finalment, Boix i Payrató (1997: 327), parlant de la sociolingüística acadèmica, denuncien l'absència d'una tradició consistent i afirmen que ni Aracil ni Ninyoles, els dos *maîtres à penser*, han estat capaços de crear o consolidar una escola o una tradició i no han dirigit cap tesi doctoral dels professors del camp. També consideren (Boix i Payrató, 1997: 330) que Aracil és l'autor més ambiciós teòricament i que ha estat molt influent, el més citat i molt parafrasejat.

Register for free at <https://www.scipedia.com> to download the version without the watermark

1.8 ELS ASPECTES POSITIVUS

Com hem comentat, els darrers treballs de Montoya i Gimeno (1996), Boix i Payrató (1997) i Boix i Vila (1998) presenten la diversificació temàtica com un fet positiu. Kremnitz (1980 a: 138-139) assenyalava diferents aspectes positius de la nostra sociolingüística i parlant de la diglòssia escriu:

És mèrit dels catalans haver pensat fins a l'acabament el procés dinàmic, haver-lo descrit parcialment i haver indicat les sortides lògiques d'un conflicte de llengües[...] La sociolingüística catalana ha descrit d'una manera exemplar les etapes històriques i els condicionaments socials del conflicte lingüístic, especialment pel que fa a València i a Catalunya del Nord. [...] En aquest punt el concepte de consciència lingüística (com part de la consciència global) hi adquireix un paper central; i respecte d'això s'hi veuen clares les influències de la lingüística francesa i occitana (R. Lafont 1977). [...] Allò que cal fixar és que la importància de la sociolingüística catalana consisteix en el fet que, pouant de fonts diverses, ha esdevingut una disciplina pròpiament dita i autònoma...

Aprécia molt que Aracil done una importància formidable a la sociolingüística com a disciplina. En aquest mateix sentit, Montoya i Gimeno (1994: 23) assenyalen que la sociolingüística catalana sobrepassa l'exemple específic i adquireix transcendència per a la sociolingüística general.

Boix i Payrató (1997: 352), a les conclusions de la seua caracterització de la sociolingüística feta ací, escriuen que és *engagé* i motivada socialment, però amb un increment d'empirisme. Clouen el seu treball i recorden, en la línia sovint enunciada per Aracil des dels anys 70, el repte dels catalans de poder ser pioners en sociolingüística i en pragmàtica.

1.9 LES CARACTERÍSTIQUES ACTUALS

Boix i Vila (1998: 42) titulen el darrer epígraf de la seua introducció a la *sociolingüística catalana* “Un cert aire de família” i escriuen:

Ara com ara resulta difícil parlar de característiques comunes que identifiquin una escola catalana de sociolingüística, malgrat que sí que es poden apuntar alguns trets que els atorguen un cert aire de família, en bona part com a herència ideològica dels anys de l'antifranquisme.

A banda del posicionament favorable al català, d'altres trets generals caracteritzen la sociolingüística catalana. N'és un la rellevància que continua tenint-hi la noció de conflicte en la interpretació de la vida social, en contrast amb les visions excessivament consensualistes i fins i tot idíl·liques d'altres cercles acadèmics (vegeu 2.1). La sociolingüística catalana en general continua essent molt reticent al terme *bilingüisme*, substituït per *plurilingüisme*, *multilingüisme* o *poliglòtisme* (Vallverdú 1991).

Vallverdú (2000: 209-211) fa cinc constatacions sobre la sociolingüística actual: primerament, que es vol negar l'evidència del bilingüisme; en segon lloc, pel que fa a un dels termes més tractats en una primera època, el de diglòssia, està convençut que no du enlloc; tercerament, que en vint anys s'han publicat més de 200 títols, en quart lloc, que el concepte de *normalització* genera menys unanimitats i, finalment, que hi ha una nova onada de recerques: etnografia de la comunicació, anàlisi conversacional, pragmàtica, variacionisme i psicologia social.

1.10 LES CRÍTQUES

Llegim a continuació només quatre crítiques que hem seleccionat:

(1) Strubell (1982: 71-72) Se sorprén de dues coses: en primer lloc, del fet que hi haja pocs treballs sobre l'oficialitat del català i del castellà i, en segon lloc, del fet que les primeres discussions se centren en els conceptes de bilingüisme i diglòssia.

(2) Vallverdú (1994: 26) critica la manca de comparació amb situacions semblants a la nostra.

(3) Montoya i Gimeno (1996: 100-1001), per la seua banda, assenyalen que des de fora del Grup Català de Sociolingüística s'ha analitzat els inicis des de dues postures contraposades: Argente i Kremnitz. Argente (1978) considera que la teoria de l'ús de la llengua hauria de contenir una teoria de l'estructura de la llengua.

(4) Boix i Payrató (1997: 323) comenten l'article d'Aracil (1986), i tot tractant el tema de la imaginació sociolingüística, parafrasejant aquest autor, assenyalen la manca d'idees davant de tantes dades. Més endavant escriuen: "We find a few theories, and a few short essays if we loock hard" (Boix i Payrató 1997: 334). Per a ells els problemes són tres: la manca d'organització, la manca de recursos i la pressió institucional per a catalanitzar Catalunya. Aquests dos mateixos autors reconeixen que la diversitat, que ells havien proposat com a característica d'anàlisi el 1994 esdevé dispersió: "This diversity often turns into dispersion, and above all into competition between researchers and universities for resources which are always limited" (Boix i Payrató, 1997: 327). També s'adonen que una de les conseqüències del compromís és que tot el que fa flaire a català, tot es considera sociolingüística. Al seu parer, la major part dels estudis que es fan són macrosociolingüístics. Assenyalen que hi ha una absència quasi total de sociolingüística social, generacional i, especialment, de varietats de gènere en català i de varietats tècniques. I consideren que cal una supervisió axiològica i epistemològica. Finalment, comenten la manca de crítica, la dicotomia nosaltres / ells, la poca preocupació per la metodologia i el fet que es construeixen poques teories explicatives.

2. ASPECTES QUE NO S'HAN TRACTAT

A parer nostre, les mancances de les representacions que acabem de presentar sobre el que s'anomena *sociolingüística catalana* són dues: en primer lloc, una absència

de metareflexió que concebia la disciplina o subdisciplina des dels punts de vista de la filosofia de la ciència: *paradigma* (Kuhn), *programa d'investigació* (Lakatos), *tradició d'investigació* (Laudan), *lògica d'investigació* i *lògica del descobriment* (Popper), *episteme* de Foucault, etc., o bé des del nivell dels *models* de recerca. En segon lloc, la influència d'Aracil, especialment en la darrera època, en la qual sembla que les seues aportacions no hagen existit. Així, no s'esmenten les seues contribucions a l'anàlisi del discurs (la seua assignatura sobre català col·loquial), ni a l'estudi de la història de les llengües d'Europa. De fet, s'afirma que ha abandonat la sociolingüística, Boix i Payrató (1997: 330) i Calaforra (1999: 234).

La necessitat d'aquesta reflexió metateorètica ens sembla evident perquè el pas de les anàlisis terminològiques –deslligades de tot marc teòric– a la concepció de la disciplina com un tot organitzat és el pas d'una estructura arbòria (del llistat), en la qual els diferents nivells no estan relacionats a una estructura de xarxa, de semiretícula, en què tots els elements estan interconnectats. El mateix Aracil (1983: 70) ho ha expressat molt clarament:

En comptes de compilar una llista, hauríem de traçar una xarxa –i potser no sabríem per on començar.

Per tant, és evident que les dues mancances estan molt relacionades atés que Aracil ha reflexionat força sobre els paradigmes –recordem els seus articles «Prehistòria de la sociolingüística» (1971), «Sociolingüística: revolució i paradigma» (1974), «Educació i sociolingüística» (1974), «Les etapes epistemològiques del pensament sociolingüístic» (1980), «Sobre el tràfec de models» (1983), etc. Així, el que s'ha deixat fora ha estat aquest nivell superior de reflexió. Sembla que el paradigma gran no càpiga en el paradigma petit.

A continuació anirem comentant, en els mateixos apartats en què hem dividit les representacions de la *sociolingüística catalana*, aquells aspectes que nosaltres considerem altrament.

3. EL CONTRAST AMB LA NOSTRA REPRESENTACIÓ DE LA SOCIOLINGÜÍSTICA FETA ALS PAÏSOS CATALANS

A partir del que hem exposat en l'apartat 1, i tot seguint el mateix ordre, contrastarem la nostra representació respecte als punts en què el nostre parer difereix del dels autors que hem comentat i, posteriorment, presentarem les nostres conclusions.

3.1 LA DENOMINACIÓ

En primer lloc, i com ja s'ha observat des de fa molt de temps i repetidament, el rètol sobre l'objecte d'estudi no ens sembla el més adequat. Trobaríem més encertada una expressió com "La sociolingüística als Països Catalans" o com "Les aportacions catalanes a la sociolingüística".³ De fet, sembla com si amb el rètol *sociolingüística catalana* es posés (o donés l'opció a posar) més èmfasi en l'adjectiu que no pas en el substantiu. I en realitat és el que passa sovint: s'oblida la disciplina per fixar-se en la procedència geogràfica.

3.2 L'INICIADOR

És un lloc comú repetit per alguns que Badia i Margarit inicia la *sociolingüística catalana*. La seua primera aportació al tema del bilingüisme és de l'any 1964 i l'any següent serà quan passarà la seua enquesta, que es publicarà el 1969. Aracil ja havia publicat «Comunidad nacional, comunidad supranacional» el 1962 i aquest mateix any presenta a la Fundació Gaetà Huguet un treball en què ja parla de *conflicte lingüístic*; així, doncs, ja s'avança a la sociolingüística nord-americana.⁴ El 1965 presenta al congrés de Nancy «Conflit linguistique et normalisation linguistique dans l'Europe Nouvelle». Ha publicat el 1966 «A Valencian Dilemma» i «Notes sobre un segle de vida valenciana». El 1967 presenta la Memòria per a la Bossa Llibres a l'abast, «Sociolingüística: un nou enfocament», de 67 pàgines. Al novembre inicia les ressenyes a la *Revista de Estudios Políticos*, núm. 165 (novembre a desembre), sobre *Nosaltres els valencians* i sobre *Language conflict and language planning: the case of modern Norwegian*, pàg. 323-325.⁵

3. El sociolingüista gallec Àngelo Cristovão ha publicat el 2004 l'edició portuguesa del seminari sobre la història de les llengües europees que es va celebrar a Ourense el 1988. El llibre (Aracil 2004) inclou un estudi i una bibliografia general de l'obra araciliana (inclosa la inèdita) elaborada per Josep J. Conill. També tenim notícies de les traduccions d'Aymà (1996) i de Solé (1991) al basc, d'aquest darrer autor també hi ha un resum a l'esperanto d'un llibre seu (Solé 1998).

4. Agraïxo aquesta informació a Josep J. Conill.

5. El 1968 publica la introducció a *Les xiques de l'entresuelo. Tres forasters de Madrid*. Les ressenyes a la *Revista de Estudios Políticos*, 167 (gener-febrer) són sobre publicacions de: John MacNamara (ed.) *Problems of Bilingualism*, Dell Hymes, Fishman, Kloss, Gumperz, MacNamara: *The Bilingual's Linguistic Performance: A Psychological Overview*, Ervin-Tripp, Lambert, Gaardner, MacNamara: *The effects of instruction in a Wesker*

Consegüentment, tant si adoptem un criteri temporal com un criteri quantitatiu i qualitatiu, ens sembla molt clar que Aracil és l'autor que veritablement ha introduït la sociolingüística a casa nostra. De fet, alguns autors ho escriuen: Boix i Vila (1998: 36): «Lluís-Vicent Aracil ha estat sovint considerat el pare de la *sociolingüística catalana*.» Strubell (1993: 194) també l'hi considera: «Aracil (born Valencia 1941) has righfult claim to be regarded as the father of Catalan sociolinguistics».

3.3 LA PERIODITZACIÓ

En effet, je ne connais pas une autre discipline où l'ignorance mutuelle entre les chercheurs et la disqualification systématique pour cause de différences idéologiques fonctionnent de façon si néfaste qu'entre certains sociolinguistes catalans.

Vallverdú (1994:26)

Com hem vist, Boix i Vila (1998: 34) divideixen la història de la *sociolingüística catalana* en tres períodes: (1) el període presociolingüístic; (2) el període antifranquista; (3) el període autonòmic. Considerem que aquesta classificació barreja els criteris d'història política, d'una banda, i el sociolingüístic, de l'altra. Per tant, atés que el criteri de la història política no ens aporta gaire informació, nosaltres proposaríem mantenir el criteri sociolingüístic i dividir la història de la *sociolingüística catalana*, doncs, en (1) el període presociolingüístic; (2) el període aracilià; (3) el període postaracilià.⁶

El motiu és que, a banda del nostre parer, hem comprovat que, de manera unànime, es considera l'aportació d'Aracil com la més reeixida, tant per la fortuna que han fet els conceptes que ha inventat com per la profunditat de les seues reflexions i propostes teòriques i metodològiques. Els mateixos autors del manual, Boix i Vila (1998: 36), escriuen en aquesta línia:

Language, Lefebvre: *Le langage et la société*, Inglehart, RF i Woodward, M. *Language Conflicts and Political Community*, Dell Hymes. Aracil publica *Més enllà de la lingüística*. El mateix 1969, any que publica Badia els resultats de la seua enquesta, Aracil continua amb les ressenyes sobre: German de Granda, Grimshaw, Ervin-Tripp, Juan Osorio: *El bilingüismo en la sierra de Perú* & Lorenzo Livieres Banks & Juan S. Dávalos: *Las lenguas del Paraguay*.

6. Aquesta darrera denominació de "postaracilià" és provisional fins que no tinguem una perspectiva suficient per poder avaluar les aportacions del període que s'inicia aproximadament en la dècada dels 90. També el podríem anomenar «stendhalià», en el sentit que està escrit, en bona mesura, a partir de les aportacions d'Aracil.

Lluís-Vicent Aracil ha estat sovint considerat el pare de la sociolingüística catalana. Personatge abrandat i controvertit, el seu estil –oral i escrit– li ha proporcionat tant seguidors fidels com detractors acèrrims. Independent i eclèctic, a aquest intel·lectual que arribà a ser president de l'associació Internacional de Sociolingüística [sic] se li deuen almenys tres conceptes fonamentals del nucli sociolingüístic valencià i, per extensió, de tota la sociolingüística catalana antifranquista: l'establiment primerenc d'una sociolingüística catalana deslligada de la tradició filològica, la denúncia de l'ús del concepte bilingüisme com a excusa per justificar la substitució lingüística, i l'explicitació del model del conflicte lingüístic i de la normalització.

Per consegüent, ens sembla ben adequat prendre'l com a referent a l'hora d'establir la periodització de la història de la sociolingüística als nostres països. I no tan sols a l'etapa antifranquista. De fet, en la presentació que Boix i Vila (1998: 33-43) fan de la nostra sociolingüística ja està latent –encara que molt encoberta– la importància decisiva de les aportacions aracilianes. Si no se'n fa una lectura molt aprofundida del text es desprén que la producció d'Aracil quedaria reduïda en el que anomenen *període antifranquista*. De fet, no se l'esmenta dins del *període autonòmic* ni una sola vegada.⁷ Tanmateix, els autors del manual afirmen que en aquesta etapa encara continua el model del conflicte lingüístic. El que ha passat ha estat que per comptes d'esmentar Aracil, es refereixen al “model del conflicte lingüístic”.⁸

Els mateixos autors del manual s'adonen que la periodització que han fet es veu desbordada pel que anomenen *model del conflicte lingüístic*, és a dir, per Aracil, perquè la seua influència no tan sols continua sinó que comença amb la seua presència física als Països Catalans, tornat dels Estats Units el 1973, que és quan funda el Grup Català de Sociolingüística. El 1976 és quan inicia la seua docència de la sociolingüística a la Universitat de Barcelona i com a complement de la formació dels seus estudiants dirigeix el Seminari de Sociolingüística. Justament des del 1974 al 1978 és vicepresident del Research Committee on Sociolinguistics de la Internacional Sociological Association, de la qual esdevindrà president del 1978 al 1982. Organitza seminaris, conferències i congressos a Perpinyà, Bangor, Meran i Getxo, publica els seus dos llibres (1982 i 1983) i continua la seua docència a la universitat fins al 1987. Tornem a llegir, doncs,

---

7. De totes maneres, les al·lusions a l'ensenyament de la sociolingüística a la Universitat de Barcelona, a Iruñean Sortua, al Seminari de Sociolingüística, no poden amagar la seua dedicació a la matèria ni la seua influència.

8. Certament, aquesta manera de referir-s'hi és un exemple perfecte de *substitució* lingüística... La personificació de la llengua i de la sociolingüística és correlativa a la despersonificació (reïficació o cosificació) de les persones. Així, de la mateixa manera que la llengua catalana té una sociolingüística –el manual que comentem es titula *Sociolingüística de la llengua catalana*– Aracil passa a ser el model del conflicte lingüístic.

com Boix i Vila (1998: 39) mostren que la seua partició no és capaç d'abraçar l'obra del nostre principal sociolingüista.

...pèrdua d'hegemonia dels plantejaments preeminents durant l'etapa antifranquista (cf. Vallverdú 1994), en concret del model del conflicte lingüístic. Aquest retrocés no n'implica pas la desaparició absoluta; de fet, al llarg dels 80 alguns dels integrants d'aquest corrent s'organitzen en un Seminari de Sociolingüística de la Universitat de Barcelona (1980) i, posteriorment, a l'entorn de l'associació Iruñean Sortua [...] Però el cert és que la majoria de les característiques distintives de la sociolingüística catalana aniran diluint-se en un procés de diversificació creixent. Mostra del qual dèiem és la transformació radical del discurs i els temes de la sociolingüística catalana. El debat sobre la diglòssia i l'autoodi s'esvairan a mesura que el català guanyarà posicions oficials. Del model del conflicte lingüístic, malgrat que continuarà generant publicacions, només un aspecte resistirà en el debat públic fins la primera meitat dels anys 90: la normalització (vegeu 7.3.3).

Els dos termes que s'esmenten per a mostrar la crisi del que anomenen *model del conflicte lingüístic*, la diglòssia i l'autoodi, no són els principals termes aracilians.⁹ Si recordem les principals aportacions que en destaquen Boix i Vila (1998: 36) aquests dos termes no es compten entre elles: «l'establiment primerenc d'una sociolingüística catalana deslligada de la tradició filològica, la denúncia de l'ús del concepte bilingüisme com a excusa per justificar la substitució lingüística, i l'explicitació del model del conflicte lingüístic i de la normalització.» Per altra banda, afirmen que continuarà generant publicacions. No és aquest un signe de la seua presència? I fixem-nos que arriba fins a la meitat dels anys 90, just vint anys després de la mort del dictador, quan suposem que seria la durada mínima del *període antifranquista*.

De fet, els mateixos autors del manual es contradiuen clarament amb el que havien afirmat a la pàgina 39, atés que en el darrer epígraf (que ja hem comentat i reportat) de la seua introducció a la *sociolingüística catalana*, titulada «Un cert aire de família», Boix i Vila (1998: 42) escriuen que la noció de conflicte continua tenint vigència en la sociolingüística feta ací:

---

9. De la mateixa manera que el debat sobre el bilingüisme desapareix perquè era una font continua de confusions, el terme de diglòssia, pensem que desapareix per la mateixa raó. Per altra banda, al nostre parer, la història de la nostra sociolingüística ens mostra que els temes més tractats són, justament, els menys interessants i els més confusionaris. El debat sobre el futur del català és un tema recurrent per a mantenir la flama de l'imprescindible debat absurd.

Ara com ara resulta difícil parlar de característiques comunes que identifiquin una escola catalana de sociolingüística, malgrat que sí que es poden apuntar alguns trets que els atorguen un cert aire de família, en bona part com a herència ideològica dels anys de l'antifranquisme.

A banda del posicionament favorable al català, d'altres trets generals caracteritzen la sociolingüística catalana. N'és un la rellevància que continua tenint-hi la noció de conflicte en la interpretació de la vida social en contrast amb les visions excessivament consensualistes i fins i tot idíl·liques d'altres cercles acadèmics (vegeu 2.1). La sociolingüística catalana en general continua essent molt reticent al terme *bilingüisme*, substituït per *plurilingüisme*, *multilingüisme* o *poliglòtisme* (Vallverdú 1991).

Continuem amb aquest període *autonomista* i llegim com el caracteritzen (Boix i Vila 1998: 38):

Les transformacions sociopolítiques que van seguir la caiguda de la dictadura van provocar un canvi notable en la sociolingüística catalana que podem resumir en tres grans punts: (a) la institucionalització de la disciplina, (b) la diversificació de les perspectives i els objectius, i la inserció en els corrents sociolingüístics internacionals, (c) l'assuajament del seu caràcter militant.

Josep Conill (2003: 6) avalua aquests darrers anys (del 1987 ençà) de manera ben diferent. Parlant d'Aracil, en primer lloc, mostra la seua funció de pioner; en segon lloc, comenta les conseqüències negatives que té el seu allunyament de la sociolingüística (en els termes que l'havia elaborada fins aleshores) i, finalment, desemmascara l'altra cara de l'eufemisme "institucionalització":¹⁰

Una confirmació indirecta de la seva funció de pioner en aquest àmbit la trobem, sens dubte, en les repercussions negatives que el seu distanciament de la sociolingüística ha tingut sobre la producció local, afectada a hores d'ara per una pèrdua general de la consciència crítica i una vacuïtat teòrica alarmant. Si a tot això afegim la pressa que bona part dels sociolingüistes catalans han mostrat a l'hora d'oferir els seus serveis "tècnics" als manaires de torn, obtindrem una visió prou ajustada d'un galdós panorama –que habitualment hom tracta de dissimular al·ludint a un suposat "procés d'institucionalització".

Pel que fa a la resta dels punts amb què Boix i Vila (1998: 38) caracteritzen el període *autonomista*, "la diversificació de les perspectives i els objectius, i la inserció en els corrents sociolingüístics internacionals" i "l'assuajament del seu caràcter militant", en conjunt sembla que es vulga donar la impressió que és ara quan veritablement la

10. Aquest concepte d'*institucionalització*, el va introduir Kremnitz (1979: 149-154) en el nostre àmbit de reflexió per caracteritzar la darrera època del Grup Català de Sociolingüística.

sociolingüística catalana pren un caràcter de disciplina científica atés que s'inscriu en les tendències internacionals i que minva els seu caràcter polític, condicions necessàries per ésser considerada una disciplina plenament científica.

Certament, el fet de pressuposar que la *sociolingüística catalana* no està en els corrents internacionals és perquè no es coneix bé la producció d'Aracil o bé perquè es vol ignorar. El que passava és que Aracil no s'inseria en els corrents sociolingüístics internacionals perquè ja n'estava dins. Estava produint, fins i tot abans que altres sociolingüistes nord-americans pioners.

Al capdavant, la periodització de Boix i Vila (1998: 32-43) està bastida sobre el clàssic model: orígens—decadència—renaixença. No s'ajusta a la realitat de la *sociolingüística catalana* atés que es pretén que hi haja un període d'inici i un període de decadència, però la renaixença està per venir, si ve... I com acabem de comentar tot citant Conill (2003), l'etapa actual apunta cap a un sentit contrari. El que passa és que, fins ara, la *sociolingüística catalana* ha estat anticlimàtica, ha tingut una gran embranzida inicial i després, amb l'allunyament de qui l'havia presa, s'ha quedat estancada, no ha innovat sinó que ha imitat. I és clar, des de l'època actual no s'accepta de grat.

Considerem, doncs, que la nostra proposta de periodització, que pren com a marcador d'etapes el centre de la producció *sociolingüística catalana*, s'acosta molt més a la història real.

3.4 TERMES I TEMES

La voga dels grans rètols és precisament típica de les situacions confuses.

Aracil (1983: 69)

És molt significatiu el fet que els comentaris a la *sociolingüística catalana* s'hagen centrat en els termes i no s'haja tingut una visió més de conjunt. No cal dir que els termes són més fàcilment *detectables* que les idees; per aquesta raó, tota la proposta d'Aracil d'una sociolingüística general no s'ha comprés ni s'ha tematitzat... I això que l'expressió *sociolingüística general* apareix clarament formulada en els seus escrits; tot i així, només Vallverdú i Kremnitz la tracten detingudament, però no mereix una entrada com els termes de bilingüisme, diglòssia i conflicte lingüístic. Aquesta importància de la terminologia té relació amb el seguidisme, si bé crític, de la sociolingüística americana. És a dir, a la voluntat més d'adaptar que d'innovar.

3.5 LES DUES ESCOLES

Com hem vist, Boix i Vila (1998: 35) consideren que les aportacions valencianes són les més decisives, però ho matisen amb un “probablement”:

Podem assenyalar dos centres d'innovació sociolingüística en aquest període, l'un situat a València, l'altre a Barcelona. D'aquests dos, és probablement de València d'on sortiran les propostes que han donat més personalitat a la sociolingüística catalana.

Ens sembla totalment clara la importància de l'aportació valenciana i, concretament, la d'Aracil, sense cap necessitat de matís.

De fet, nosaltres dubtem que es puga parlar de dues escoles, atés que totes les principals aportacions s'han fet des de València, i les ha fetes Aracil. Aquesta afirmació no menysvalora el treball dels altres sociolingüistes, però, en honor a la veritat, la transcendència de les seues aportacions no és comparable a l'obra araciliana.

Així, doncs, si fem un balanç geogràfic de la nostra disciplina ens adonarem que la *sociolingüística catalana* és valenciana, perquè des de València ha eixit el pensament (la teoria) i a Catalunya se n'ha fet l'aplicació, massa sovint allunyada de la intenció que l'havia motivada...

Com ja hem vist, Boix i Payrató (1997: 327) es planyen de l'absència d'una tradició consistent perquè ni Aracil ni Ninyoles, segons ells, els dos *maîtres à penser*, no han estat capaços de crear o consolidar una escola o una tradició i no han dirigit cap tesi doctoral dels professors del camp. Tanmateix, considerem que les obres dels sociolingüistes valencians Viana, Calaforra i Conill sí que pertanyen de ple a la tradició araciliana i, de fet, són també ben heterodoxes respecte a les de la resta de sociolingüistes catalans.

3.6 UNA SOCIOLINGÜÍSTICA COMPROMESA

Ens demanem si la sociolingüística feta als Països Catalans és encara militant. En general, podem dir que no ho és, però resta un sector minoritari clarament militant, autoanomenat *sociolingüística crítica*, que combat els diferents enfocaments amb l'argument de la seua capacitat emancipatòria.

3.7 REPRESENTACIONS I PARADIGMES

La teoria de les representacions socials ha proposat múltiples definicions del seu concepte principal. La que considerem més encertada és la de Denise Jodelet (1989: 36): «És una forma de coneixement socialment elaborat i compartit que té una visió pràctica i que concorre en la construcció d'una realitat comuna a un conjunt social». Per dir-ho d'una manera planera (per bé que inexacta) seria la *idea*, la *percepció*, que ens fem d'allò que coneixem, per exemple, de les llengües del nostre context.

Ens ajudarem d'una altra analogia que hem proposat en diversos escrits (Querol 1997, 1998 i 2000) i és la de la teoria de les catàstrofes. De manera resumida podem dir, que segons el model a què arribem, l'ús lingüístic està influït per les representacions de tres variables principals: la de la xarxa social, la del grup de referència i la de les dues llengües presents.

Per a l'anàlisi de les representacions de la sociolingüística feta als nostres països proposem també l'analogia amb la catàstrofe en papallona, que ha estat emprada profusament en les ciències socials per a l'estudi de contextos en què hi ha presents dues forces, com ara les negociacions laborals entre la patronal i els sindicats. Per tant, nosaltres mantindrem les representacions de les dues primeres variables que intervenien en l'ús de les llengües, és a dir, la xarxa social i el grup de referència i substituïm la representació de les dues llengües presents per la representació que els autors de les publicacions que hem comentat tenen de la sociolingüística general i de la sociolingüística particular, o local, si voleu. És a dir, ara els dos atractors seran les percepcions d'aquestes dues sociolingüístiques. El factor de biaix serà el seu grup de referència entre aquests dos pols oposats i, finalment, el factor de compromís serà la seua xarxa social (veg. Figura 1).

Així, podríem caracteritzar les diferents publicacions que hem comentat segons aquestes quatre variables. Si se'ns permet la simplificació i la llicència de classificar el treball dels nostres col·legues –d'una manera subjectiva, que, de fet, mostra la nostra representació de les representacions dels sociolingüistes–, amb l'esperança que no s'ho prenguin a mal, podríem tenir les variables incloses al Quadre 1.

Amb aquesta classificació apressada ens adonem que hi ha unes poques caracteritzacions que coincideixen: Aracil (1975,a, 1975b, 1983), Kremnitz (1980 a), i Conill (2003). La resta tenen diferències entre elles, fet que ens permet veure que amb aquestes quatre variables podem explicar les concepcions diverses de la nostra sociolingüística. La proximitat o llunyania de la caracterització de cada autor respecte als altres ens ajudarà a entendre les seues relacions. De fet, la variable *sociolingüística*

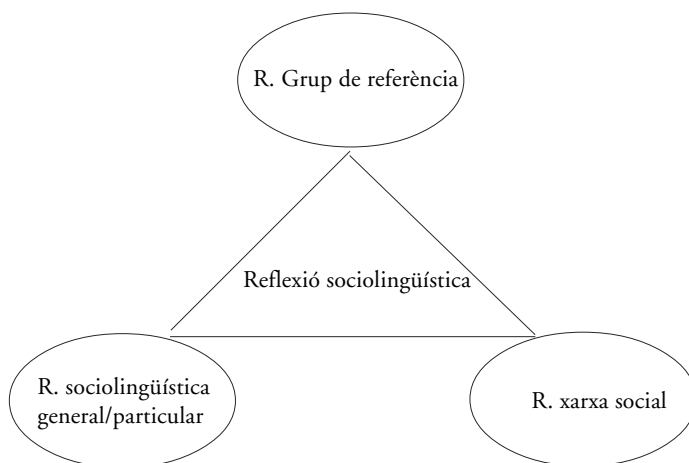

Figura 1. Relacions entre les variables independents i la variable dependent (la reflexió sociolingüística). Font: elaboració pròpia.

general va molt lligada a la representació que es tindrà de les recerques d'Aracil, que és qui més aportacions ha fet en aquest àmbit.¹¹

Suposem que també la inclusió en un dels nostres paradigmes¹² vindrà donada pels valors que s'atorgue als dos tipus de sociolingüística. Així, els nivells de complexitat més baixos aniran lligats a la representació de la sociolingüística particular i els més alts a la sociolingüística general.

11. Considerem fonamentals les aportacions de Vallverdú perquè enceten una concepció de la nostra sociolingüística que serà seguida per molts altres autors i continuada per ell mateix. També és decisiva l'aportació de Kremnitz (1980) perquè introdueix una anàlisi molt rigorosa. L'article de Grossmann (1990) està molt ben documentat i estructurat. Les darreres publicacions de Boix (en col·laboració, una amb Payrató (1997) i l'altra amb Vila, el 1998) tindran un enfocament diferent a les anteriors i seran més crítiques amb el que anomenen *sociolingüística catalana*, especialment en l'article del 1997 que estarà escrit en anglès. Sembla que, en aquestes quatre darreres publicacions esmentades, la llunyania de l'idioma en què s'escriu l'article (és a dir, la representació de la xarxa social catalana) i el català afavoreix l'encert.

12. A Querol (1993) iniciàvem la nostra reflexió sobre el nombre de llengües que es tenien presents en els estudis. Posteriorment a Querol (1998 i 2000) vam completar les perspectives amb el nombre de factors dels estudis i dels paradigmes sociològics en els quals es trobaven inscrits. Remetem el lector a aquestes publicacions per comprendre millor la nostra proposta i la nostra aplicació en aquesta reflexió sobre les representacions de la sociolingüística catalana.

	R. grup de referència	R. xarxa social catalana	R. socio-lingüística general	R. socio-lingüística particular
Aracil (1975,a, 1975b, 1983)	SL internacional	-	+	-
Badia (1977)	Filologia catalana	+	-	+
Vallverdú (1979, 1980, 1991, 1994, 2000)	SL catalana	+	+	+
Kremnitz (1980 a)	SL int. (alemanya)	-	+	-
Strubell (1982)	SL internacional	+	-	+
Grossmann (1990)	SL int. (alemanya)	-	+/-	+/-
Boyer (1987)	SL occitana	+	-	+
Montoya i Gimeno (1996)	SL hispànica	-	+/-	+
Boix i Payrató (1997)	SL internacional	+	+/-	+
Boix i Vila (1998)	SL catalana	+	+/-	+
Calaforra (1999)	SL internacional	+/-	+	-
Boix (2000)	SL internacional	-	+	+
Conill (2003)	SL internacional	-	+	-

Quadre 1. Variables que intervenen en les representacions de la *sociolingüística catalana*

Nombre de llengües	Nombre de factors	Paradigma sociològic
Model monari	Monofactorial	Paradigma dels fets socials
Model binari	Bifactorial	Paradigma del comportament social
Model ternari	Trifactorial	Paradigma de la definició social

Quadre 2. Els nivells d’anàlisi

CONCLUSIONS

[El plagiari] Il s'empare de ces pièces dévaluées et s'en fait un trésor, se berçant de l'illusion que le trésor existe déjà, que les fragments qui le constituent sont les déchirures d'un grand livre déjà écrit, qui autrefois avait pris forme, dispersé depuis par le hasard et l'erreur, et qu'il s'agit de reconstituer, mot après mot, ligne à ligne.

(Schneider, 1985: 122)

Les nombroses caracteritzacions del que habitualment s'anomena *sociolingüística catalana* segueixen, en general una estructura molt semblant (una anàlisi terminològica que impedeix captar la complexitat de les aportacions a la disciplina) i repeteixen els mateixos tòpics sobre els iniciadors, el compromís, les influències, alguns dels quals hem intentat mostrar que no eren ben fonamentats. Cap al 1997 sembla que s'esgota el model i les noves publicacions introdueixen el concepte de *diversificació temàtica* com un aspecte positiu. Tanmateix, nosaltres (i també, com hem vist, Boix i Payrató, 1997: 327) percebem aquesta diversificació com una dispersió que no innova sinó que imita.¹³ Exagerant una mica, podríem dir que s'ha passat d'una sociolingüística amb idees i sense dades, a una altra amb dades, però sense idees.

Per altra banda, també s'ha intentat una periodització de la disciplina que ens sembla inadequada. Observem que el defecte de fons de la majoria de les publicacions és la valoració insuficient de l'obra d'Aracil. En general, considerem que no s'ha captat en tota la seua profunditat, i la veritat és que no manquen raons perquè això ocorregui. Certament, aquestes raons podrien ésser el tema d'un estudi ben interessant, però només per enunciar-ne algunes apuntarem, en primer lloc, l'escassa difusió de la seua obra; en segon lloc perquè és una producció en curs;¹⁴ en tercer lloc, pels enemics que s'ha guanyat l'autor de *Dir la realitat* a causa del seu sentit crític i del seu caràcter personal; en quart lloc, perquè la complexitat de les seues aportacions i el seu nivell de reflexió eclipsen la producció de la resta de sociolingüistes.

---

13. Constatem que aquesta diversificació ha estat més aviat tallar una xarxa en trossos. De fet, s'ha passat d'una estructura en semiretícula proposada per Aracil a una estructura arbòria.

14. Si Badia (1977: 16) afirmava: «El que ens ha passat és que fèiem sociolingüística sense adonar-nos que en fèiem», Aracil en els darrers anys està fent sociolingüística (anàlisi del discurs i història social de les llengües d'Europa) sense que els altres s'adonen que en fa. Els motius que l'han dut a adoptar aquesta postura són, entre d'altres, que els seus àmbits de reflexió són la civilització i el patrimoni textual comú. Aracil (1983: 295) ja escrivia: «Jo mateix crec –potser errònicament– que és possible de produir una sociolingüística d'avantguarda dins un context particular com el català.»

L'obra d'Aracil és central perquè: ens podríem imaginar una *sociolingüística catalana* sense les seues aportacions?¹⁵ Han estat dos sociolingüistes, també valencians, qui les han valorades de manera específica: Guillem Calaforra (1999: 213-241) s'ha centrat en la seua producció estrictament sociolingüística i Josep J. Conill (2003), «Dir el sentit (Una aproximació a la sociologia de Lluís V. Aracil)», ha analitzat des d'un coneixement exhaustiu de l'obra araciliana (i de relació amb la persona) tota la trajectòria d'Aracil com a sociòleg fins a l'actualitat. Certament, Conill ha captat el *sentit* de l'aportació araciliana, de la lectura del seu text es desprén clarament que la seua producció continua en curs. Els que escriuran les properes caracteritzacions de la nostra sociolingüística de segur que en trauran bon profit. Ens agrada pensar que s'aturarà la falsificació històrica, tan comuna a casa nostra, i que Aracil tindrà el lloc que li pertoca. Per altra banda, ens agradaria que la sociolingüística feta als nostres països reprengués el caràcter innovador i pioner que ha tingut als seus inicis, per tant, que fos molt més explicativa i arribés a ser, de manera ben fonamentada, predictiva.

ERNEST QUEROL
Universitat Oberta de Catalunya

---

15. Es pot considerar que, al capdavall, Aracil ha estat víctima de plagi, però d'una mena que no hem vist estudiada, d'un plagi, en certa mesura, col·lectiu. Schneider (1985: 94-95) assenyala l'interès a amagar aquest fet: «Le plagiat, le long de sa frontière floue avec la citation, mêle l'aveu et la dissimulation. Le plagiaire infâme est celui qui a délibérément caché ses emprunts. Il peut arriver qu'on les oublie, ce qui s'appelle une influence, qu'on les transforme selon son style; mais citer sans nommer, c'est l'imposture: montrer ce qu'on n'a pas. Pire, ce qu'on n'est pas. Ce qui compte, telle est la leçon de Montaigne, c'est la fidélité à soi, quand bien même elle passe par l'"allégation", l'emprunt, le vol.»

.REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ARACIL, L. V. (1975a) «La revolució sociolingüística», *Presència* 400, pp. 20-21.
Reeditat amb el títol «La revolució sociolingüística catalana» dins ARACIL, L. V. (1982) *Papers de sociolingüística*, Barcelona, La Magrana.
- (1975b) «Sociolingüística» dins *Ictineu: Diccionari de les ciències de la societat als Països Catalans*, Barcelona, Edicions 62. Reeditat dins Aracil, L. V. (1982) *Papers de sociolingüística*, Barcelona, La Magrana.
- (1983) *Dir la realitat*, Barcelona, Edicions dels Països Catalans.
- (1998) *Lluís Aracilen idazian hautatuak*, Udako Euskal Unibersitatea
- (2004) *Do latim às linguas nacionais. Introdução à história das Linguas Europeias*, Santiago de Compostela, Associação de Amizade Galiza-Portugal.
- AYMA, J. M. (1996) *Hitzkuntz normalizazioari buruz esaten ez dena*, Donostia, Habe.
Original: *Allò que no se sol dir de la normalització lingüística*, Barcelona, Empúries, 1992.
- BADIA, A. (1977) «Entorn de la sociolingüística catalana», *Treballs de Sociolingüística Catalana* 1, pp. 15-35.
- BERNARDÓ, D. (1990) «Uns problemes epistemològics a l'entorn d'un curs de sociolingüística», *Treballs de Sociolingüística Catalana* 8, pp. 25-26.
- (1994) «La sociolinguistique catalane existe peut-être encore (si elle a jamais existé)... mais je ne l'ai pas rencontrée», *Treballs de Sociolingüística Catalana* 12, p. 19.
- BOIX, E. & PAYRATÓ, L. (1997) «An Overview of Catalan sociolinguistics and pragmatics (1989-1996)», *Catalan Review* IX, 2, pp. 317-403.
- BOIX, E. & VILA, F. X. (1998) *Sociolingüística de la llengua catalana*, Barcelona, Ariel.
- BOIX, E. (2000) «La sociolinguistique européenne dès la Méditerranée catalane», *Sociolinguística* 14, pp. 148-152.
- BOYER, H. (1987) «Sociolinguistique et politique linguistique. L'exemple catalan», dins BOYER H. & DUMONT, P. *Études de linguistique appliquée*, París, Didier Erudition.
- CALAFORRA, G. (1999) «La sociolingüística segons Lluís V. Aracil», dins *Paraules, idees i accions. Reflexions «sociològiques» per a lingüistes*, València/Barcelona, IIFV-Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

- CONILL, Josep (2003) «Dir el sentit. (Una aproximació a la sociologia de Lluís V. Aracil), inèdit, 65 pàgines. (en premsa).
- GARÍ, J. (1990) «El bilingüisme segons Aracil», *Anuari de l'Agrupació Borrianenca de Cultura*, pp. 55-68.
- GROSSMANN, M. (1990) «La sociolingüística als Països Catalans», *Treballs de sociolingüística catalana* 8, pp. 89-112.
- KREMnitz, G. (1980 *a*) «La sociolingüística catalana», *Treballs de sociolingüística catalana* 3, pp. 135-157.
- 1980 *b*) «Démarche et particularités de la sociolinguistique catalane» dins GARDIN, B. & MARCELLESI, J.B. *Sociolinguistique. Approches, Théories, Pratiques*, Actes du Colloque organisé par le G.R.E.C.O, París, Presses Universitaires de France.
- 1982) «La sociolinguistique dans les états français et espagnol», dins DITTMAR, N. & SCHLIEBEN-LANGE, B. *La sociolinguistique dans les pays de langue romane*, Tübingen, Gunter Narr Verlag.
- MACKEY, W. F. (1986) «Consideracions sobre la sociolingüística catalana», *Treballs de Sociolingüística Catalana* 6, pp. 21-31.
- MELIÀ, J. (1973) «La sociolingüística catalana», *Diario de Barcelona*, 13 de maig, p. 4.
- MONTOYA, B. & GIMENO, F. (1996) «Status quaestionis: sociolingüística catalana» dins *Actas del Congreso Internacional de la ALFAL I, UNAM*, México.
- NINYOLES, R. L. (1990) *Struttura sociale e politica lingüística*, Roma, Armando Armando.
- PUIG, G. (1994) «La projecció exterior de la sociolingüística catalana», *Treballs de Sociolingüística Catalana* 12, pp. 21-30.
- QUEROL, E. (2000) *Els valencians i el valencià: usos i representacions socials*, Paiporta, Denes.
- (1998) *Cap a un nou marc teòric per a l'estudi de les variables dels processos de substitució lingüística*, Barcelona, Publicacions Universitat de Barcelona, Tesis doctorals microfityxades, 3568.
- (1997) «Un nou model per a l'estudi del comportament lingüístic: la teoria de les catàstrofes», *Caplletra* 21, pp.161-184.
- (1993) «Models en contacte: anàlisi dels estudis sobre les relacions interlingüístiques», *Actes del IX Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, Alacant-Elx, pp. 87-96.

- RUIZ, F, SANZ, R. & SOLÉ, J. (2001) *Diccionari de sociolingüística*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana.
- SCHNEIDER, M. (1985) *Les voleurs de mots*, París, Gallimard.
- SOLÉ, J. (1991) *Soziolinguistika Gazteentzat*, Bilbao, Udako Euskal Unibertsitatea. Original: *Sociolingüística per a joves*, València, Edicions de la Federació d'Entitats Culturals del País Valencià, 1988.
- (1998) *Delfi Dalmau. Katalunismo, liberalismo kaj esperantismo*. La suplemento de Kataluna Esperantismo 3. 1998. Traducció a l'esperanto d'un resum de 18 pàgines de *Poliglòtisme i raó. El discurs ecodiomàtic de Delfi Dalmau*, Lleida, Pagès, 1998.
- STRUBELL, M. (1982) «Catalan sociolinguistics: a brief review of research», *International Journal of Sociology of Language* 38, pp.70-84.
- (1993) «Catalan: Castilian», dins *Trends in Linguistics Studies and Monographs* 71, *Trends in Romance Linguistics and Philology*, vol. 5.
- VALLVERDÚ, F. (1979) «Algunes aportacions teòriques dels investigadors catalans a la sociolingüística» dins *Actes del Vè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes (Andorra)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- (1980) *Aproximació crítica a la sociolingüística catalana*, Barcelona, Edicions 62.
- (1991) «Los estudios sociolingüísticos en España, especialmente en Cataluña», dins KLEE, C. & RAMOS-GARCÍA, L. A. (ed.) *Sociolinguistics of the Spanish-speaking world: Iberia, Latin America, United States*, Tempe, Bilingual Press.
- (1994) «La sociolinguistique en Catalogne dans les années 80», *Lengas* 35, pp. 11-26.
- (1994) «Esforç i empenta de Badia i Margarit en la sociolingüística catalana», *Treballs de Sociolingüística Catalana* 12, pp. 13-17.
- (1998) *Velles i noves qüestions sociolingüístiques*, Barcelona, Edicions 62.
- (2000) «Des vieilles et des nouvelles questions pour la sociolinguistique catalane», *Sociolinguistica* 14, pp. 209-213.